

Sánta Mária küldetése

Igen, azon a reggelen is így zengett-zúgott a harang a Szent Mihály-templom tornyában, amikor a szekérről lekászálódva elindult a Főtéren át a cselédpiac felé, hogy június elsejétől beálljon szolgálni. „Istenem, ne hagyj el!” – sóhajtotta meg-megállva, s az idétlen fakoffert átlendítette egyik kezéből a másikba, s ilyenkor megbillent egy kicsit a rövidebb lába miatt.

Egy hétig várta Kakas Mártont kilesve az útra, esténként néha végig is lopakodott a község utcáin a maga kötötte fehér nagykendővel a vállán; sietett és a földet nézte, mint aki rejteget valamit, talán a megfogant magot, amely máris csírázni kezd benne, bár erre még nem is mert gondolni. A kerítések mentén szaporázott, s minden eszébe jutott, ami az önszánalmát fájó keserűséggé tehetette, még a gúnyolódó szavak is: „Felét neked kínálja, felét neked kínálja!”, meg a hasonlók, és lázadó reménykedéssel pillantgatott fel, hátha mégis észreveszi a legényt, s ekkor Márton éppoly zaklatott lesz, mint ő, követni fogja, s mihelyt nem zavarja őket senki, elmondja majd, hogy fenn volt az erdőn az apjánál, de most már ő is kész az útra, várja meg, hadd induljanak el együtt...

Kakas Márton azonban nem jött, a kocsmá környékén sem tűnt fel, s Mari érezte, lassanként hideg megállapítássá hűl le benne a felismerés, hogy Márton épp a reménykedését vámolta meg, mihelyt megtudta, hogy elmegy innen, lecsapott rá a csonka gazember, forrón sustorgó szavaival a szárnya alá sodorta és reaszállt, hogy miután ő már senkire sem számíthatott, sem az anyjára, sem az apjára, megalázza, és abból a kevés értékéből is kiforgassa, ami a lánysága volt. És mily alávalóan szédítette, hogy sajnáltatta magát: „Én sem érzem teljes értékű embernek magam itt, és az Isten akarata volt, hogy mi ketten találkozzunk az utolsó órában!” Ilyesmiket mondott, aztán elővette a zsebéből a lapos üveget azzal a zöld méreggel, amelytől ő még inkább elkábult,

egyszerre minden könnyű lett számára és elérhető... Minden, ami elképzelhető csak lehetett a világon, mentaillatú volt...

Most restellte ezt a rajongó képzelgést, s mikor meglátta a nyitott toronyablakon át a harangot, a súlyos himbálózás is a bűnbetés és mozdulatait idézte fel, ahogy Kakas Márton Csonka ölelte. Ettől még inkább megijedt, vacogni kezdett, s a koffert megint átlendítette egyik kezéből a másikba. Az Óvárban a föllocsolt járdák hűvös porszaga terjengett, aztán már ott volt Sánta Mari a bencések templomához közel, a tyúkpiac mellett, ahol kéttucatnyi lány és asszony ácsorgott. A templomkaputól jobb kézre, vaskerítéssel elkerített szűk és árnyékos területen olajfestékekkel feketére mázolt bádoggal Krisztus függött.

Jöttek, mentek a *nagyságák*, volt közöttük iparosfeleség és tanítónő, ténsasszony és módosabb hölgy, de sokféle volt a szakácsnőnek, bejárónőnek, cselédnek szegődő is, a nagy, húsos kezű és vaskos lábú fehérszínűektől a kiokosodott mindenekig, akik sok családi titkot őriztek, s azt is tudták, miként húzhatnak hasznot asszonyuknak vagy gazdájuknak a jóhiszeműségéből. Már a dédanyjuk is szolgálásból stafirungozta ki magát, s most tapasztalataik komor árnyékából szemlélték az ismerős vásárt. Legtöbb volt azonban a széki lány a piacon piros szoknyában, himzett mellénnyel, csizmásan, fejükön fekete kendővel, amely még a lánykakat is öregasszonyossá változtatta, ahogy tenyérszerű fehér és ijedt arcukat övezte, néha egészen a homlokukba csúsztatva. Közülük az egyiket épp föl akarta fogadni valami *murkos*, s a lány ment volna is, de az anyja utánakapott és visszahúzta. „Hóstatinak nem adom, hóstatinak nem!... Még a lelket is kiűzik szegénykéből, megnyomorítják a sok munkával!” – kiáltotta. Később szálmakalapos, kék nadrágos legény dülöngélt végig a cselédsonron zsebében pálinkásüveggel, s ezt énekelte bánatosan:

*Hiába is hull a szemed könnye,
Drága neved nincs a telegkönyvbe.*

Mari figyelte ezt a nyüzsgést, ezt az alkudozást, s közben tudta, hogy őt is figyelik, tekintetük oda-odaröppen a blúzához, de nem közelednek hozzá, mert bizonyára gyanút kelt városias öltözékével. Lába elé húzta a fakoffert, fedezte rövidebb lábát, mint madár a sértett szárnyát, nehogy még inkább ki legyen téve a ki-

váncsi szemeknek. Odahaza is mindig készen volt erre a mozdulatra, ha idegen lépett be, s főként mióta azt a mesét olvasta a *tyúkszemű* lányról, aki homályban is rögtön meglelte a földre ejtett tút vizita idején, s dicsekvőn még föl is kiáltott anyja tanácsa szerint, egyszer azonban mégis felsült, mert a traktára kitett túrót, rövidlátón macskának nézte, és lepofozta az asztalról tányéros-tul... „Nem kellek én itt senkinek!” – állapította meg, s lassan lemondott arról, hogy bárki is felfogadja, noha a vásár élénkült, s más lányok is jöttek.

Már dél volt, ismét megkondult a harang, s őt megint rossz érzés fogta el attól, hogy estére haza kell mennie, ami a legnagyobb megszügyenülés lett volna Kakas Márton bujkálása mellett. Csüggedt és reménytelen nézelődése közben ekkor egy terebélyes asszony közeledésére figyelt fel, aki súlyosan billegve s vizslátón ide-oda pillantva jött. Fehér nyersselyem kabát volt rajta, szoknyáján tenyérszíri virágminták ríkítottak, s fülbevalója mint ezüstözött kemencekarika lengedezett kétoldalt. Mögötte hozzá illő nagydarab férfi lépegetett kissé görnyedten, a bőrből font bevásárlószatyrot cipelve, s előremeredő haja oly sörényszerű volt, mintha a háta közepéből nőne ki s özönlene az ing alól a feje tetjére, amíg arasznyi ereszt nem képez a homloka fölött, akár a sündisznó tüskéi. A kiöregedett szerető néma unalmával hallgatta a hölgy folyamatos fecsegését, amíg az meg nem állt tétován hátranyúlva, mintha meg akarná ragadni az ő kezét. Tekintetével Sánta Mari felé intett:

– Nézze csak azt a kancacsikót. Bubi!... Pü, pü, de szép, az anyja mindenit a kis bestiájának! Látja, egy ilyet fölfogadnék a lányok mellé takarítani. Mit szól?

A férfi rekedtesen heherészett:

– Ahogy magát ismerem, egykettőre kivenné a seprűt a baba kezéből, és bőrszivarat csúsztatna a markába...

A nő kedélyes meghökkenéssel meredt rá.

– Maga egy rohadt Bill, érti? Örökké szuszogva ágaskodik mögöttem, csak hogy bepillantson a kártyáimba!

Ármin – mert így hívták a férfit – most mértéktartóan mosolygott.

– Ha ennyire *vérzékeny*, ne játsszék cinkelt lapokkal, édes Zsuzsa! Lám, megint fölsértettem...

Sánta Mária Magdolna a pillantásaikból is messziről sejtette,

hogy róla beszélnek, aztán már ott is voltak előtte. Érezte, hogy a *nagysága* kékesen villanó pillantásával félretolja a bőröndöt a lába elől, hogy aztán őt magát kapja a magasba és forgassa körbe, mint vállfán az eladásra kínált köntöst. És az asszony így közlőről annál riasztóbb volt, mert öklömnyi szemei egy rossz arc ketrecében röpdöstek, mintha a rizsporos redők alján drótok húzódnának, hogy összetartsák az izmok föllazult és szétcsúszó párnáit. Zsuzsa koromfekete hajbozójából most is előfehérlett néhány tollpihe, nemhiába nevezték az örömlányok a Forduló utcában egymás között Buha Zsuzsinak. Mari már-már lesütötte a szemét e furcsa látvány előtt, amikor a nő megszólalt.

– Honnan jöttél, kislányom? – kérdezte ajkát kedvesen csücsörítve, s miután a lány megmondta, kérdő-idegenkedően pillantott Árminra, az ő arcán is látni akarta a mosollyal átsuhanó leki-csinylést, amelyet néhány környékbeli falu már a nevével is azonnal fölébresztett a városi polgárban; de csupán áttűnő jelenet volt ez, s utána ugyanolyan kedvesen mosolygott Buha Zsuzsi, mint azelőtt. – És mondd, bogaram, mennyiért szegődnél el hozzám? Őszintén szólva, nálam nem öl meg a munka... Önálló szobácskád lesz, reggelire haboskávét kapsz brióssal, délben háromfogásos ebédet és nyalánkságot... Mindezért pedig nem kell egyebet tenned, mint takarítanod az üzleti lányok után, akik hamarosan úgy kiöltöztetnek, mint egy hercegisasszonyt. Nos, mit szólnsz?

A férfi rágyújtott, hogy füstbe rejtse közömbösnek szánt arcki-fejezését, de Sánta Mari oly boldog volt, hogy már nem is látta őt, s pirulva, zavartan hajolt le a bőröndjéért. El sem hitte, hogy az utolsó percben mégis megszánta őt a sors...

Még nem tudta, kihez és hova szegődött el, s első meglepetése mindjárt az volt, hogy útközben, valahányszor a fakoffert átlen-dítette egyik kezéből a másikba, s bicegve folytatta a cipekedést, asszonya úgy tett, mintha észre sem venné a fogyatékoságát, egy szót sem szólt róla, nem faggatta. Épp ellenkezőleg. Mari egy idő után úgy látta, mintha kíváncsi rokonszenvvel figyelné, ahogy ő el-eltolja magát az aszfaltról, sőt egy ízben, amikor a tekintetük találkozott, az volt az érzése, hogy Buha Zsuzsi talán még örömet is leli ebben a felfedezésben, s különös, érthetetlen, szinte pajzán férfierdeklődéssel, mosolyogva nézi csipőjének szelíd emelkedését és süllyedését; máskor meg odababrált a tekintetével a feszülő

blúzához, hogy együttesen fogja fel és értékelje ajánlkozónak tűnő mozdulatait...

Keskeny, árnyékos belvárosi utcákon mentek, aztán egy széles és forgalmas úton átvágva a Bébé áruház mellett haladtak el, ahonnan már alig két-három percnnyire volt a Forduló utca. Mari egy pillanatig rajta felejtette a tekintetét az áruház cégérén, a kitömött gólyán, amely féllábon tűnődve újszülöttet tartott a csőrébe fogott lepedőben. Valami tétova rossz sejtés nyilallt bele, de ez hamar elmúlt, annál inkább elcsüggedt később, miután a vedlett emeletes ház kapuja alatt bementek az udvarba, s asszonya megmutatta neki szobáját, amely valójában homályos kis fészer volt apró asztallal, két székkal meg egy éjjeliszekrényvel; ebből választották le a fürdőszobát, s hamarosan kiderült, hogy neki a kádban kell megágyaznia éjszakára, mert a szűk helyiségben egy dívány sem fért volna el.

– Egyetlen személynek valóságos paradicsom! – mondta Mamuka megsimogatva a fölfogadott cselédlány arcát, s aztán ott hagyta őt. Mari kissé kábultan ereszkedett le a bőröndjére, kezét ölébe ejtette, s igyekezett fölmérni a helyzetét. Tőle távolabb, a harmadik vagy a negyedik lakásban, amely, ahogy később megtudta, ugyancsak a Mamukáé volt, részeg nő sírt, hogy föl-fölcsapó fájdalma aztán folyamatos vinnyogásban végződjék: „Elmegyek én innen, ha megpukkad is ez a dög!... Én tisztességes családból való vagyok, nem leszek senkinek a szalmazsákja!... Édesanyám, miért is szültél engem, miért nem fojtottál meg egynapos koromban?”

Sánta Mária Magdolna most fölemelte az arcát a kőzúzalékról, de még nem volt ereje talpra állni, s könnyesen térdepelve fordult a város felé, mint aki búcsúzik tőle, s utolszor még számba vesz mindent: a Szamost, a nyári színekör napsütötte kupoláját és mögötte a kék párában derengő várost a várfal töredezett gyűrűjével és a tornyokkal: mert szeretett itt élni, és nem bánta meg, hogy a nagy csalódás napjaiban ide menekült a fájdalomával, ahol előbb csak a harangzúgás fogadta, de később mindenütt otthon volt benne. Nézte a kincses várost, s bár sosem tudta, miért is tartják oly gazdagnak, úgy képzelte, egy-egy aranytallér fénye az ő életén is visszatükröződött...

„Szamosvár múltjában igazolva van – mondja a történész –, hogy polgárainak egyfelől a levantei kereskedés keletre, másfelől az északi Danzigig, délre Velencéig a kezében lévén, vállalkozó szellemük, munkaszeretetük és takarékoságuk a nemzeti királyok és fejedelmek alatt őket a jólét oly magas fokára emelte, hogy városunk joggal nevezetett kincses Szamosvárnak... E tény főleg a jólétének aláhanyatlása után a kisebb polgároknak azon babonás hitet keltette, hogy a városban és határain vannak elrejtve a hajdani összegyűjtött kincsek. E tévhitben keresték a kolozsmonostori erdőben Decebál kincsét, az óvári Szegedi házban és a Mátyás király születési házában a nagy királyét s a múlt század végén a különböző pontokon a jezsuitákét. Táplálta a nép hitét az is, hogy építések alkalmával a várban, szántáskor a mezőkön, fellegszakadáskor az omladékok között és a közeli falvak határain különböző időkben pénzekre találtak. Sőt babonás öregek és ámitó oláh kalugyerek elhitették a néppel, hogy itt és amott a régi várak helyein és az erdők mélyében éjjeli időben Szent György-napkor kékes lánggal égő pénzt láttak kigyúlni. E korban két pénzlelet lett nyilvánossá. Az egyik a Torda megyei Szelistye határán Tyivorán Vaszi által bérelt, de özvegy Báró Wesselényi Ferencné tulajdonán talált, III. Zsigmond és Báthory István lengyel királyok neve alatt vert 70 darab ezüstpénz. A lengyel pénzek Erdélyben és az erdélyiek Lengyelországban a két ország politikai barátságos viszonyainál fogva egyformán forgalomban voltak. Ez az oka annak, hogy annyi lengyel pénzt találtak amaz időkből hazánkban. A másik a szamosvári ev.-ref. főtanoda építésekor (1808) az udvaron talált 253 darab különböző nagyságú és időbeli aranypénz...

A városban és határán különböző helyeken elrejtett kincsek léte iránt oly erős volt sokakban a hit és babonás képzelgés, hogy 1790 körül úgynevezett bányász társaságot alakítottak, céljuk volt, hogy a vezetőik által kijelölt helyeken talált kincseket közös munkával és költséggel kiássák és egymás között felosszák. 1796. augusztus 26-án Szamosváron Magyar László és Schuster János esküdtek esketéséből kitetszőleg a kincskeresés indítója egy vén kaluger (oláh pap) volt, akit több valló zarándoknak mondott. A bányász társaság első tagjai: Conrád György, Paplanos János, Fonda Márton, Geréb András és Czigner Sámuel...

Paplanos János beszélt, hogy menjenek el a monostori Bükkbe, ő a vén zarándokkal ott járt, s jegyet tettek a helyre, ahol a kincses pince van, egy árok mellett, de csak egyszer volt ott, akkor is be volt esteledve, és a zarándok vezette, keressék fel azt... Ekkor Zonda László magához hívatta Conrád Györgyöt, László Ferencet, Kontz Sámuel és Paplanos Já-

nost, mindeniknek egy-egy égő szentelt gyertyát adott a kezébe, és a Szent János evangéliumára keményen megeskette, hogy amelyik a kincstre talál, a többit ki nem tagadja, hanem mindeniket részesíti belőle... A vén kaluger azzal biztatta Conrádot a kincs bizonyos léte felől, hogy megesküdjött előtte: Az Isten neki Istene ne legyen, s az Úr vacsorája, amellyel él, tűzzé és lánggá változzék benne, ha őt a Bükkön bizonyos kincstre nem viszi...

A Bükkön és a Nagyerdőn a kincskeresésre az alkalmat a vén kaluger adta, akit erre az ottani várról létezésének a hiedelme indított. Neve a köziratokban nem fordul elő, valamint a Jonaty nevű társáé sem: egy ilyen nevű görög kereskedő egyike volt a görög nem egyesült szamosvári egyház megalapítóinak, de hogy éppen ez volt-e, ki tudja. S azt sem lehet tudni, hogyan kerülhette el a vén kaluger a nyomozás büntető következményeit. A többiek, mint vallomásaikból kitetszik, jóhiszemű, együgyű emberek voltak, akik közül a köznép sokakat látnoknak, jósnak, jövődömondónak nevezett... Amint a könnyelmű, vétkes üzelem és ámitó család a felség értésére jutott, a büntetés azonnal megkezdődött. A királyi kormányzó egybeállította a Kincskereső Társaság névsorát, leküldte Szamosvár tanácsához, s megparancsolta a társaság főbb tagjainak elfogatását és megbüntetését, hogy megismervén néhány társuk álnok hütegetését és csaló ámitását, ne induljanak többé képzelődéseik után... ne forgasák ki magukat vagyonukból, szűnjenek meg a kincskereséstől, s lassan hozzá kézi művek szorgalmas folytatásához...”

Buha Zsuzsi megmutatta a cselédlánynak, hogy mi a teendője, az mindjárt fogta is a seprűt, a vedret meg a lapátot, és elindult végig valami keskeny és homályos folyosón, amelynek falából mindkét oldalról ajtók nyíltak. A tizenkét lány külön-külön szobáskát kapott, ott fogadták este hattól a vendégeket; most aludtak, fújták a kását, mocorogtak, noha már a delet is elharangozták. Mari elálmélkodott ezen, de utána arra gondolt, hogy Mamuka albréletbe fogadta fel őket, amolyan otthonféléit nyitott számukra. Bizonyára vasárnapi mulatságból jöttek haza a reggel, s mihelyt lehántották magukról a ruhát, ahogy ilyenkor szokás, ágyba bújtak, hiszen minden ezt mutatta: a szőnyegre hullott törülközők és melltartók, az ágy végébe dobált köntösök, bugyik, hurkába sodort harisnyák, az ablaklincsen függő pongyolák, a kicsi asztalokon széthányt kencék, púderpamacsok. Meleg volt a lefüggönyözött helyiségekben, és e pacsuliszagú fülledtségben

úgy heverték a lányok, mint furcsa alakú halak egy meleg vizű tenger fenekén. Némelyikük cédán kitérülte, a másik a csupasz farát mutatta a mennyezetnek, vagy a keblét, amelyről lecsúszott a hálóing, a másoknak sötét lyuk tátongott a szája helyén, a negyediknek piros bajuszt pingált a szétmázolódott rúzs, az ötödiknek a könny végigbarázdálta rizsporos arcát, a hatodiknak mérszféhéren virított a lábszára a fekete harisnya fölött, és a látvány farsangi tivornyát, szerelmi tobzódást idézett, melynek hősnői végül megcsömörölve elaléltek, hogy most öntudatlanul heverjenek fekhelyükön, mint valami meleg vizű tenger alján. Volt, aki álmában mosolygott, s volt, aki a gonosznak kiszolgáltatva nyöszörögni kezdett, és Sánta Mari itt-ott italt is látott az éjjelszékenyen hasas üvegekben, állást rummal, császárkörtét, s mihelyt belépett az ilyen szobába, megcsapta az erjedés savanyú párája. Más lány szódásüvegeket sorakoztatott fel a fal mentén, a la-vór közelében, s ő nem értette, miféle hajszában, hevületben iha-tik ennyi folyadékot valaki, de még ennél is jobban meglepte, amikor takarítás közben kemény peremű kis gumitasakot söpört fel a lapátra. Sokáig, nagyon sokáig nézte, s nem tudta, mi az... Jobb kézről az utolsó szobában egy debella feküdt, akit Mamuka jó ideje már csak kegyeletből tartott, amíg ledolgozza az adóssá-gát, mert amióta Vilma elhízott, és hatalmas keble megereszke-dett, alig akadt esténként egy-két vendége, az is idősebb vagy be-sikerált férfi volt, s nehezen értették meg egymást. Most nyújtóz-kodva az ajkát mozgatta, mintha álmában beszélne, mihelyt azonban észrevette a lányt a seprűvel, fölnyitotta a szemét, és egyre fenyegetőbben nézte. Végül hisztisen fölkiáltott:

– Ne engedd rám a hideget, te cafkamári, mert úgy eldönget-lek, mint a kétfenekű dobot!

Sánta Mari ijedten húzódott vissza, még a lapátot is kiejtette a kezéből, és sokáig nem mert belépni a soron lévő szobába. Csak állt szipogva a folyosón, a veder mellett...

Déli két óra körül, amikor a folyosót mosta fel, meglepődve lát-ta, hogy a lányok ébresztés nélkül egyenként föltápáskodnak, és előkecmeregnek az ágyból, ahogy a tyúkok szállnak le hajnalban az ülőkéről, hogy aztán zsibbadtan pityegve, karicsálva elindulja-nak magot szedni az üres begyükbe. De úgy találták, hogy még korai öltözni, s ezért ki ahogy volt, bugyiban, hálóingben, kombi-néban, hátára kapott pongyolával igyekezett ki a gangra, s onnan

pössenteni vagy az ebédlő felé, ahonnan pörköltféle csábító illata szállt, s elárasztotta a szűk, kövezett udvart meg a piros lámpás ház környékét. Zsémbesek voltak és hangoskodók a vasárnap éjjeli szolgálattól, a legcsekélyebb sértéstől is úgy nyílt fel a szájuk, mint a csattanó maszlag, és a szavak fekete, mérges magvait szórták maguk köré. Legtöbben Buha Zsuzsit átkozták, azt az elvénhedt csatakancát, aki noha nyolc-tíz vendéget is beküld nekik szobára egy este, alig két-három *fuvar* árát számolja el velük, s azt is örökké sóhajtozva, hogy emelik a házbért, a piac is egyre drágább, és maholnap egy pár rántani való csirkére sem telik az embernek a becsületes keresetéből... A debella, aki Marit kitámadta a szobájában, már másodszor gyújtotta meg kialudt cigarettáját a korridoron. Nyitott pongyolája alól kilátszott nagy, fehér és csupasz hasa.

– Megyek és kikaparom a szemét annak a ribancnak! – fogadkozott a gyufa lángja fölött hunyorogva. – Reám engedi a holtmátyus palikat, hogy addig szórakozzanak velem, amíg ki nem ég belőlük a szesz, halljátok? No megállj, te cafat, máskor hozzád küldöm az ilyeneket, hogy rajtad fűrészeljenek hajnalig!

Mihelyt azonban a konyha közelébe ért, ahol Ármin, vagyis Bácsikám állt őrt, fölborzolt sörénnyel, néma-hatalmasan figyelve minden alattomosan feszülő indulatra, a debella elhallgatott, mert tudta, hogy Buha Zsuzsi testőre, aki fölvigyáz rájuk, és hat-hetenként elviszi őket a kötelező orvosi vizitre, hogy bárcáikba beüssék az igazoló pecsétet, rühelli a jelenetezést, egykettőre a csuklójára csavarja bármelyik lotyónak a haját, s miután leteperte a földre, sietve elvonszolja onnan, mint oroszlán az antilopot, hogy aztán valamelyik közelibb szobában munkába vegye...

Ebéd után a szobák színházi öltözővé változtak, melyekben a szétdobált holmi most egy-egy kelléktár gazdagságát mutatta a korábbi rendetlenség helyett. A lányok a tükör előtt hajladoztak, apró ráncokat igyekeztek elsimítani, és a tekintetük csupa aggódó figyelem volt; nyelvükkel kisámfázva a szájüregüket, láthatatlan pörsenésekre vadásztak, ide-oda tologatva a kis *sámfát* nevetséges fintorok közben; ceruzával szépségpontokat rögzítettek az arcukon, a homlokukon meg az orruk alatt, lassú, türelmes munkával pirosították az ajkukat, s igyekeztek megadni annak csipkézett szélű érzéki vonalát. Púderpamacsok szálldostak fel-alá a kicsiny fésülködőasztalok körül, mint rózsaszín lepkék, s folyt a szépítke-

zés az arcok maszkszerű kikészítéséig, amelyekben már-már önálló életet élt a szemük. Némelyikük azonban sóhajtva többször is abbahagyta a kenceficélést, amely már régóta arra sem volt jó, hogy este élvezze a kacérkodás és a megejtés asszonyi örömét, hiszen oly mindegy volt, kikkel bújik ágyba... A hiábavalóság e leverő érzésétől hirtelen föllázadva egymást marták, egymástól követelték elkallódott ollóikat, ecseteiket, csipeszeiket, átkozódtak, s azt kívánták, a franc egye le a kezét annak, aki elvette... Csak estére nyugodtak meg, amikor már ott ültek a *szalonban* kimosakodva, illatosan, frissen manikűrözött körömmel, várva, hogy Bácsikám előhossa a likőrféléket, s az első felbukkanó palik fizessenek nekik egy-egy féldecit a méregdrága italból, amelyre a *felvigyázó* fényűzési adót vetett ki.

Mily messzire voltak már Sánta Maritól a veszedelmek, s mily közeli az, amely ma a házikóját, őt magát és a többi teleplakót fenyegette. Térdeltében ismét visszapillantott a kincses városra, aztán könnyes szemmel nézte a tetők tarka forgatagát, a levegőben lebegő lépcsőket a Lajtorja utcában, a szárazságtól kifehéredett árkokat, s a kezét összetéve megint halkán fölfohászkodott:

*„Úgy, mint egykor fölkelteél a hajón a tanítványid közé.
Nem hagytađ őket elsüllyedni,
Ne hagyđ elsüllyedni az emberiséget a bűn ösvényein,
Hanem légy irgalmas, kegyelmes Urunk, Istenünk, gyarló
alkotmányaidnak...”*

Miután jócskán besötétedett, és elnémult a közeli evangélikus templom harangja, Bácsikám fölgyújtotta a piros lámpát, s ezzel gyors és különös átváltozások kezdődtek; minden fényes lett és lebegő a kégli környéken, sétahajóként emelkedett föl a bordélyház az ünnepi várakozásban, a lányok is megszelídültek, muzsikáló hangon kisanyámnak szólították egymást, és feslettségükben is szépek voltak, mint azok a virágok, amelyek trágya közelében bomlanak ki, és szokatlanul erősen illatoznak. A piros lámpa fénye pedig terjedni kezdett a házak között, mint sebzett nagyhalak vére a tengervízben, s egykettőre a legkülönbélebb fajtájú és

alakú embercápák úsztak oda a Forduló utcai nyilvánosház elé: iparoslegények és katonák, hóstáti földészek, diákok és tanárok, apacsok és kíváncsi sihederek, de aztán mohón és vadul szimatolva megtorpantak, körbe-körbe forogtak a bámészkok örvényében, mert csak most látták, hogy a csábító halak ketrecben vannak, ahova veszély és áldozat nélkül behatolni lehetetlen. A pénztelenek és gyámoltalanok, hogy lemondásukat palástolják, hangoskodtak és kurjongattak, csaholtak, nyávogtak, kukorékoltak és lubluboltak, valamely ismert lány hangját és mozdulatait utánózták, s bekiabáltak a rácsos kapun az udvarra, ahol a vöröses derengésben már elkezdődött az alku, mert közben a nyüzsgés széléről leszakadoztak és beosontak a bordélyba azok, akik rendszeresen jártak ide, és senki előtt semmit nem restelltek. Mamuka estélyi ruhában várta a vendégeket, hogy rangjuk és külsejük szerint eligazítsa őket előrenyújtott csipkekesztyűs kezével. Halk, meglepődött felkiáltással üdvözölte ismerőseit, általában mindenkihez nagyon kedves volt, s egyvégtében mosolygott...

Sánta Mária csak időnként bújt elő az alkóvból, ahol meghúzódtott, a ricsaj s egy-egy élveteg nyerítő nevetés kényszerítette, hogy szétekintsen, bár inkább aludt volna, de ehhez még korán volt, s inkább olvasgatott a magával hozott könyvecskéből, amely azt hirdette: van célja az életnek. Eleinte nem tudta, mi is történik körülötte, de egyre világosabb lett számára, míg végül már a piros lámpa fényénél is látta a pajzán játékokat, ahogy némelyik lány a vendéggel összesimulva szétnyitott pongyolája alatt a láb-szára közé fogadta az előrefeszülő férfilábat, s közben a fenekét ringatta. Hallatszott, amint a szalonban öreg patefon remegteti az ajánlatot: „Kisasszony, ha lehet, kössünk üzletet!”, aztán előkerült egy Karády-lemez is: „Sokkal jobban szeretlek, mint máskor”, de Mari ekkor már visszahúzódott a fészkébe, a gyér fényénél szétnyitotta a könyvecskét, amely itt is tovább hirdette a borítóján, hogy VAN CÉLJA AZ ÉLETNEK, s újra elolvasott belőle néhány bekezdésnyit.

Miután megágyazott a fürdőkádban és bebújt a takaró alá, még sokáig nézett a sötétbe, de semmit sem hallott a szerelmi vásár ríkázó kínálatából, mert csak önmagára gondolt. Egyre rémítőbbnek érezte felfedezését, hogy ostobán egy bordélyházba szegődött el cselédnek, s ezt hamarosan mindenki megtudja odahaza, még Kakas Márton, az a hűtlen csaló is, aki levette a lábáról, s megbá-

nás és szájalom helyett nevetni fog rajta, talán még el is dicsekszik, hogy vele hált, mielőtt ő ringyóvá züllött a városon...

Kétoldalt alászivárgott a könny az arcáról a vánkosára, sehogy sem tudott vigasztalódní, s a virrasztás óráiban mind csak arra a mózesi törvénykezésre gondolt, amelyről az este olvasott, s amely szerint, ha egy férfi el nem jegyzett szűz lányt ágyba csalt, feleségül kellett vennie, és soha nem volt szabad elválnia tőle, az eljegyzett lány pedig védett volt az erőszak ellen, hiszen e tettéért a merénylőt halálbüntetés fenyegette, mivel ezt a bűnt éppoly súlyosnak ítélték, mint a gyilkosságot... „Milyen jó is lehetett akkor!” – gondolta, s látta magát messze, az idő megfeketült kövei mögött a napsütésben boldog jegyesként, aki kedves Isten és ember előtt, s noha nem tudta, kinek is a mátkája, ki suttoja a fülébe, hogy „*a te szemeid galambok a te fátyolod mögött, és a te hajad hasonló a kecskének nyájához*”, ezzel a jó érzéssel aludt el végül...

De még egy álmot sem álmodott végig, amikor Bácsikám vadul megdöngötte az ajtót. Kezdhetette megint a takarítást, szobáról szobára járva. Végigindulva a folyosón egyelőre semmiféle zajt sem hallott, s úgy tűnt, a lányok most is kábán hevernek ágyaikon, de a debellával ezúttal sem volt szerencséje. Amikor benyitott hozzá, Vilma idétlenül kuporgott a lavór fölött, és furcsán megriadva pillantott rá, mert épp szódavizet sugárzott föl magába. Ezúttal azonban megszánta őt, szégyentelenül elmosolyodott, s az üveg száját feléje irányítva, a lába elé fröccsentett egy sugárnyit.

– Gyere közelebb, te safarina! Ne félj, nem harapom le az orrod! Inkább megmutatom, hogyan frissülhetsz fel sok köpülés után!...

De Mari most is kihátrált a szobából, behúzta az ajtót, s nem mert visszatérni. Takarítás után a piacra mentek az asszonyával. Buha Zsuzsi súlya alatt vinnyogott a nyári szandál, miközben ő magabiztos önérettel tekintett a szembejövő emberekre, a piacon pedig kétkedő szigorral nézte a gyümölcs s a zöldség zsengejét is, csipkekesztyűs kezét a dereka magasságában lengetve egyelőre elutasított minden kínálatot, s mikor megszólalt, azon igyekezett, hogy az úri asszonyok kényeskedő hangján, választékosan nevezze meg a portékát. „Hogy az új-zélandi spenót? Hát a kékszalonna-karalábé? No és a jégcsapretek?” – kérdezte festett ajkát kerekítve, s a tyúkpiacon semmiért meg nem emelt volna egy jércét, egy rucát, egy pulykát, ez szerinte a cselédlány dolga, s sza-

porán oktatta Marit, miként lehet megítélni a baromfi súlyát, élénkségét. Arra is figyelmeztette, hogy az igazi rántani való csirkének a fenéke csupasz, s ha pihetollai közé fűjnek, a bőrének tömöttnék és aransárgának kell mutatkoznia, nem bágyadtkének vagy pláne szürkének...

Két hatalmas szatyorral egyensúlyozott haza Mária, hogy aztán késő délutánig segítsen a konyhában, ahol hagymaszagú fűledtség volt, és ruszlik szaladgáltak a vizeskagyló körül, de még a kozmás szélű asztalokon is. Hosszú volt ez a nap a virrasztás után, de eltelt, megint beesteledett, ismét megszólalt az evangélikus templom harangja, s mihelyt elnémult, Ármin újra fölgyújtotta a vörös lámpát, hogy a sötétség tengerében szétoldódó fényvércsepp ezen az éjszakán is odacsalja a más-más alakú és természetű embercápákat. A vendégek között most feltűnt Poók Jani, a kis görbedt hölgyfodrász, aki Vilmához jött minden második kedden, s mert a debella elfogadta őt így, amint volt, összenyomottan, mell- és hátpúpjával, sántikáló torz jelenségként, a mester időnként tartós hajberakással kedveskedett neki a taxán felül, amit Mamukának befizetett, s ilyenkor a háta mögött kétszer-háromszor is megvámolták Buha Zsuzsit... Mihelyt Poók Jani ezen az estén befordult a bordély kapuján, az éhes tekintetű, zajongó báméskodók alávalóan fölkiáltottak, és a hölgyfodrász kedvesét szólongatták: „Gyere, Vilma, megjött a vőlegényed!”, „Siess és takard be a fél csöcsöddel, mert fázik szegény kisfiú!” Jani ilyenkor megfordult, állát mellpúpjához szorította, mintha gondolkodna, hogy milyen büntetést szabjon ki a gúnyolódókra, végül félig tréfásan, félig fenyegetően meglengette sétatotját a magasban, aztán sietve eltűnt a vörhenyes derengésben...

Sánta Mária most sem foglalhatta el magát lefekvés előtt egyébbel, csak olvasással, s bárhol lapozott bele a könyvbe, a tegnapi fölfedezés óta úgy érezte, minden mondat, minden szó az ő sorsából visszhangzik, őhöz szól, őt vigasztalja, vagy az ő szívét facsarja meg. S annál inkább üzenetet olvasott ki még a jelekből is, mivel csak úgy találomra nyitotta szét a kötetet, ahogy a Bibliát szokta volt odahaza, s íme, alighogy elkezdte ezt a lélegzésgyorsító játékot, ezt olvasta:

„Nagy házban nemcsak arany- és ezüstedények vannak, hanem fából és cserépből valók is; némelyek tisztességre, némelyek gyalázatra valók.

Ha tehát valaki az utóbbiaktól tisztán tartja magát, tisztességre való edény lesz, megszentelt és hasznos a gazdának, minden jócselekedetre alkalmas...”

Később, a fürdőkádban fekve elvonultak előtte a konyha edényei, amelyeket ebéd után elmosogatott, majd gúlába rakott, hogy az öblögetővíz lecsepegjen róluk, de azok között egyetlenegy sem talált, amely nemesfémből lett volna, sőt némelyikről a zománc is lepattogzott itt-ott, a másíknak behorpadt az oldala vagy leválott a füle. Jól tudta, hogy nem efféle fazekakra, lábásokra vonatkozik a példázat, hogy Pál apostol a hasznos és haszontalan emberekre, azok lelkére gondol a fiatal Timóteus oktatása közben, ő azonban mégis örömet lelte benne, hogy néhány pillanatig egy nagy arany meritókanálnak képzelje magát, amely mások bőkezű táplálására szolgál. S ugyanakkor azt is tudta, hogy ebben a nagy nyilvánosságban az ő teste csakis gyalázatra való edény lehetne, s a bibliai példázattal ellentétben, épp ezáltal lenne hasznára a gazdájának, Mamukának. El is határozta, hogy mihelyt asszonya kiadja elsején a bérét, azonnal megszökik innen, és pesztonkának szegődik kisgyerekek mellé. De a következő napokban olyasmi történt, amire nem számított, hiszen aligha véletlen, hogy a Kakas Mártonnal átszeretkezett éjszaka után egy pillanatig sem hagyta határozott gondolattá szerveződni azt a homályos és rémítő sejtést, amely belé-belényilallott, hogy sokszor megsiratja ő még azt a napot, amikor az erdész fia bekopogott hozzá a fodormentapálinkával és mézes szavainak lépvezzőivel...

Egyik reggel, amint kinyitotta szobájának ajtaját, fölfutott a gyomra valami szagtól, amely az udvaron, a szennycsatorna szájánál sötétlő vízből áradt szét émelyítő szappanos lébe burkoltan, mert oda öntötték a lányok a lavórokban fölhabzott mosdóvizet, néha egyszerre többen is, s a vízsugarak, mint hatalmas pössentések, csattogva zuhantak a cementre. Mari a szája elé kapta a kezét, a szeme kimeredt, könnyezni kezdett, ugyanakkor ijedség és valami különös önszánalom fogta el. Visszament, leült, s kezét az ölébe ejtve várta az újabb ingert, miközben az undor nyöszörgésszerű folyamatos hangja szivárgott fel a melléből. Nem tudta, mi történik benne, egy ideig azt hitte, az új környezettől van, ezektől a *szagos lányoktól*, és majd elmúlik, de nem múlt el, sőt na-

pok múltán a kellemetlen állati és növényi párák képzetétől is öklendezni kezdett, s egy alkalommal, amikor a vázában cserélte ki a virágot az udvari vízcsapnál, hirtelen felfordult a gyomra, és kivetette magából a reggelit...

Buha Zsuzsi füle nagyon érzékeny volt minden zajra, minden neszre, rögtön felismerte a vergődő test és lélek hangjait, máris fölemelte a fejét, és feszülten figyelt, mint azok a ragadozók, amelyek épp szorultságukban támadják meg áldozataikat. A harmadik-negyedik hasonló eset után szólította Ármint, hogy legyen tanúja, indulattal benyomakodott a leány kis fészkébe, karját taglóként magasra emelve.

– Miféle vonyikálást hallok erről, te kis bestia? – kiáltott rá, s nagy szeme forgott, mint fölhevült kék csészealj. Odalépett Marihoz, szinte belemarkolt a hasába, aztán eltávolodott tőle, s még mindig ugyanúgy nézte. – Hiszen te megakadtál, lelkem! Fönnakadtál a horgon, mint egy buta szotyka-potyka!... És a gavallérod, aki fölkoppintott, már túl van a hetedik határon is, ugye? Mit kezdjek hát veled, mondd?! Mert terhes cselédlányt egy napig sem tartok, nem én! Még csak az hiányzik, hogy nekem itt megborjazzál!...

De ezen már elnevette magát puha, zsíros nevetéssel. Mari kékezőld volt, arca megdermedt, és hideglelősen vacogott. Nem elég, hogy bizonyossággá vált, amire gondolni sem mert, de íme, egyéb baj is reászakadt, s ha elkergeti az asszony, hova áll be elseje előtt, ki fogadja fel? Pedig haza nem mehet, az az út örökre el van zárva előtte, inkább meghal, hogysem a faluban rejtőzködjék az emberek elől, mint a megkövezésre ítélt házasságtörő nő... Azt hitte, elérkeztek életének utolsó percei, imádkoznia illenék. Mamuka tudta, mi történik benne, de kívárta a nagy belső omlás csendjét, csak utána fordult a férfihoz, aki úgy meredezett mögötte, akár az ördög árnyéka.

– Maga mit szól?... Hogyan segíthetnénk ezen az ostoba libán, ha már megesett?

Ármin a lányra pillantott, számonkérő sajnálkozással ingatta a fejét, aztán egy ideig ismét csak a cipője orrát nézte. Később így szólt:

– Elvihetném egy nevesebb nőgyógyászhoz, mondjuk Gólyához, de ma ezeket kérnek egy küretért. Miből fizeti vissza a *kis-asszony*?

Mamuka most egészen közel húzódott a lányhoz, szigorúan belemélyedt az arcába, egy hangot, egy szót várt tőle, hátha vergődve máris megtörik, s jelét adja, hogy hajlandó testestül-lelkestül neki szolgálni, ha kihúzza a csávából, de Mari csak állt szótlanul, ajkát beharapva, megkövült arcán könny pergett alá, s épp azért, mert érezte, hogy csapdába esett, némán várta a sorsát...

Másodszor esett el azon a napon, és a tekintetével most azt a nagy házat kereste, ahol egyetlen ezüst- vagy aranyedény sem volt, csak csupa ütött-kopott, gyalázatra való, de azt a tanyát nem láthatta, mert elfödtek a magas épületek, s mielőtt föltápászkodott volna, hogy folytassa útját a meredek ösvényen a kereszt felé, nagyot sóhajtott:

*Oh irgalmas Jézus, Dávidnak szent fia,
Látod, ellenségem lelkem ostromolja!
Irgalmas Úrjézus, im elhagyatottan,
Könyörülj énrajtam, im elnyomorodtam!*